

188.
2924

De i nedanstående anteckningar hörde gamle äro:

Matilda Johansson, Bubbetorp, Älghultsby,	61 år.
Karl Holm, " "	88 "
G.W. Blomfeldt, Alsterfors, Målerås	55 "
Anna Blomfeldt, " "	52 "
Teodor Erlandsson, Suletorp, Hohultsslätt,	57 "
Anna Karlsson, Bubbetorp, Älghultsby,	71 "
Johan Erlandsson, Hovgård,	79 "
E.J. Fager, Suletorp, Hohultsslätt	--
Karl Pettersson, Fröseke Kronogård	73 "
Karl Johansson, " Änkansgård,	79 "
Tilda Lyxell, Alstermo, Hohultsslätt,	70 "
Hulda Karlsson, Alsterfors, Målerås,	59 "
Gustav " " "	70 "
Rika " " "	70 "
Emil Holm, " "	68 "

189.

2924

Tröskningens avslutande.

Tröskningen skulle vara avslutad före
julafton, säden skulle köras till kvarnen och malas.

Alghult, h.

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

190.
2924

Det sista.

Den, som skriver detta, har sett i hemmet och på flera andra ställen, att sista nekerna i laet tagits undan till fåglarna vid tröskning.

Om jag vid ~~KXKKXKXKXK~~ slätter tagit förbi något, har det hetat: "Jaså, du väntar barnsöl!"

Eller när sistans i kaffepumpan silats i min kopp: "Nu fick han sonalyckan."

Har hört flera personer kalla sista neken i skåret "unge", om den blev liten.

Av vad som nämnts å detta ark samt arket om sädeskärven till fåglarna, ser jag förklaringen till, att fåglanecken på sina hålla kallas "sonalyckan".

Skriv endast på denna sida!

Barnsöl.

Sonalyckan.

Unge.

/adh. lwh

2924

Kasta ris och pinnar på den plats, där
någon vådligen omkommit.

Där någon kört ihjäl sig eller på annat sätt omkommit utmed allmän väg, är det sed att kasta ris och pinnar. Varje person - åtminstone kvinnor - som går förbi kasta något. Förr kastade man för att ej få den dödes ande efter sig, ävensom för att hedra hans minne, till skydd mot trolldom m.m. Det blev stora högar, som benämndes riskast. Sådana finnes här i Älghult.

Riskast.

192
2924Platser där människor vådligen omkommit.

Sådana platser blevo för många att omtala, om däri skulle räknas drunkningsolyckor, olyckor vid och i fabriker o.d. Antar att det skall vara sådana platser, som ha fått sitt namn efter händelsen.

Vi ha i Älghult en backe, som kallas "Käringalien", därför att ett fruntimmer där kört ihjäl sig.

I Hohultsängarna, Älghult, finnes en håla kallad "Gastahålan", därför att en flicka där blivit mördad av sin fästman, sedan han fått veta, att hon gick med barn. Han kastade henne i hålan, för att folk skulle tro, att hon slagit ihjäl sig själv.

1931
2924

Älghults historia.

Någon har i en tidningsartikel skrivit, att Elghult ej har flera fornminnen än ett gammal gängjärn i en kyrkdörr, men denna uppgift kan dementeras. Elghult har inte blott folkminnen utan även fornminnen av värde, fastän ingen förrän nu på sistone gjort sig besväret att utforska socknen och dess historia. Vissa byar inom socknen ha varit bebodda sedan hedenhös, vilket kan bevisas därav, att man funnit verktyg, som begagnats av stenålderfolket. Spåren visa, att Älghults första bebyggare följt Alsterån från dess utlopp i Kalmarsund och vidare inåt landet, varest de bosatte sig i de lövängar, som funnos utmed Alsteråns stränder, företrädesvis på höjderna, vilket kan synas därav, att man i Silvereke funnit bautastenar och i Fröseke en stenyxa samt i Fagraskog en stenyxa,. Deras huvudsakliga näring var väl jakt

194
2924

7

och fiske. Man har i Alsterfors torvmosse på 2 m. djup funnit en träplanka, som troligen en gång i tiden varit en båt, urholkad i en trädstam, fastän sidorna förmultnat. Det trästycke, som fanns kvar var 3,5 m. långt, 1 aln brett och 2,5 tum tjockt. Det låg i botten av mossen på sandsörjan och däröver lös, flytande dy samt var så skört, att det ej kunde tagas upp och bevaras.

I Frösjö, Långaskruv, finnes en båt, som utgöres av en urholkad trädstam. När sjön sänktes, fick man se den ena änden sticka upp ur gyttjan. I en göl i närheten av Gilbonderyd fann man, när gölen sänktes, en båt av två urhuggna trädstammar, sammanhållna av träplintar. Denna båt kanhända nu är förstörd och övervuxen, ty den låg i vassen.

Stora värden ha nog under tidernas lopp gått förlorade för den hembygdsgård, som säkert en gång skall upprättas inom socknen, men ännu finnes en del att taga vara på.

Mellan Alsterfors och Gilbonderyd finnes även ett par jättating.

Det finnes också här och var från den tid, då man sökte utvinna malm ur de från de stora flyn kommande bäckarna. I Silvereke finnes även ett par masugnar. Denna industri dog ut under senare hälften av 1800-talet och de många glasbruket kommo istället. År 1921 berättade för mig en 86-årig gumma, inflyttad till Elghult från Ljuder, att här hon kom till Alsterfors,

195.
2924

då detta bruk startade, fann hon Älghultsborna vara ett storsvuxet folk, riktiga jättar mot de med glasindustrin inflyttade. Ständiga strider och slagmål rådde även mellan de nyinflyttade industriarbetarna och de gamla Älghultsborna, vilka ville fördriva glasarbetarna ~~XXXXXXXXXX~~ från socknen. Nog vill det synas, som om de gamla Älghultsborna varit ett kroppsligt stort och kraftigt släkte. Släktforskningen kunde kanske giva intressanta resultat. Det kan vara dessa, som följt Alsterån in i socknen och först befolk-
kat densamma.

Am.
Oppsättnings led.
Älghults s:n

Alf. A. Brönzell 9
Måleri

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

196.
2924

Sägner om Älghults kyrka.

Enligt sägnen skall man först ha börjat bygga Älghults kyrka på berget i Hohult, en högt belägen plats med vidsträckt utsikt, men vad som byggdes om dagen revs under natten. Man fann då på att spänna ett par tvillingälgar för en stock och låta dem gå vart de behagade. Älgarna stannade i ett granhult - därav socknens namn - som då fanns där Älghults gamla kyrkogård nu är belägen, och där byggdes kyrkan, som man nu fick bygga upp i fred. Det skall blott ha varit ett kapell, av vilket sakristian ännu står kvar och kallas Kornhuset.

Man skall även ha försökt bygga kyrkan i de s.k. Hohultsängarna i Älghult, innan man spände tvillingälgarna för stocken.

Då man började ringa med kyrkklockorna greps

197.

2924

den ena av dessa, som var odöpt, av trollen och slungades ner i Älgsjön. Hon föll intill en stenholme, vilken sedan dess kallas Klockön. När man sedan ringde med den andra klockan sjöng denna: "I Älghultasjö där finnes en ö, där ligger min syster begravnen." Man försökte en gång att taga upp klockan. Man fann den även och hade den ända uppe i vattenbrynet, så att man såg den, men då fanns en i sällskapet, som inte kunde tiga, när han fick syn på klockan, vilket var villkoret för att man skulle få upp den. Då sjönk klockan åter i djupet med ett sjungande ljud, som lät: "Te doms", vilket man tydde så, att klockan skulle alltså bli liggande i sjön till domedag.

På Öland bodde ett troll, som kastade sten på kyrkan men utan att träffa. På bergshöjden uppmot Suletorp låg ett flyttblock, vilket av en stenhuggare nu använts till byggnadsmaterial. Denna sten skall trollet på Öland ha slungat mot kyrkan. Vid nedslaget sprack stenen i två delar.

Vid kanten av en mosse i närheten av torpet Björnakullen under Gilbonderyd ligger ett sällsynt stort flyttblock, som av folket i trakten kallas "körkesten", kyrkstenen. Även denna sten påstås trollet på Öland ha kastat. Men en annan sägen lyder: En gång i tiden predikade från denna sten en präst. En trappa ledde då upp till stenens topp. På den sida, som vetter ut mot ~~KXX~~ mossen, har stenen kluvits från toppen och ända ned,

så att stenen på detta håll stupat lodrätt ner. Den frånskilda delen föll ut i mossen, där den ligger jämn som ett golv. Härpå stod det förnäma folket, avskilt från den övriga församlingen, under predikningarna.

Ingen av de gamla jag santalat med har hört talas om att något andeväsen skulle ha vaktat Älghults kyrka och kyrkogård.

198.
2924

1991
2924Åsheda kyrka.

Åsheda kyrka byggdes till S:t Olofs ära, och
S:t Olof var kyrkans skyddshelgon.

200.

2924

Seden att besöka grannsocknarnas kyrkor.

Kristi himmelsfärdsdag brukade Älghultsborna gå till Fagerhults kyrka, och Lenhovdaborna kommo till Älghults kyrka.

Till Åsheda Olsmässa vallfärdade man i stora skaror varje år från de angränsande socknarna. Dit gingo bönderna för att städja drängar och pigor, och pojkar och flickor gingo dit i sällskap med sina gode män för att låta städja sig.

Smil.
Appointinge Ad
Myhnet m

1930

Appst. Axel Blomqvist
M. Kupros, Mälars

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2924

14

Söndagshandel på kyrkbacken.

Skåningarna ha förr idkat handel vid Älg-
hults kyrka, men upphörde för 60 år sedan tillbaka. När folket kom
ut från kyrkan, stodo de utanför kyrkmuren. Liasmederna hade sina
kärror lastade med liar, skäror, yxor och slipstenar och man hade
även kål, morätter, äpplen, päron, plommon o.d., även brännvin fanns
att köpa.

Det var icke alltid man kom hem från kyrkan
före mörkrets inbrott sommarsöndagarna, ty dit gick unga och gamla
för att träffa varandra och samtala om ett och annat.

2024
2924

Hur man gick omkring kyrkan för att bli
hjälp av Hin.

Man försökte skaffa sig framgång i alla sina företag genom att förskriva sig till "den onde" för en viss tid eller hela livet. För att träffa den onde, skulle man infinna sig vid kyrkan mellan kl. 12 och 1 om natten med en psalmbok bunden under vardera foten. Det kunde också vara biblar. Med dessa under fötterna skulle man gå omkring kyrkan ansoss (har även hört ansyss), baklänges motsols, 7 gånger (har också hört 3 ggr), blåsa i nyckelhålet varje gång och titta in, så skulle dörrarna öppnas och man träffade Hin.

Låt mig berätta ett par verklighetsskildringar, som blivit sägner i de socknar de hänt och långt utanför desamma: Konrad i Hältekärr for en gång till kyrkan efter hästar för att sälja sig till den onde för en svartkonstbok. Frankommen

2924

band han en psalmbok under varje fot, gick omkring kyrkan ansyss (baklänges motsols) 7 gånger (3 ggr), blåste i nyckelhålet och tittade in varje gång. Men när han fick se den onde, blev han så rädd, att han blev stående på fläcken. Den tiden var Borg kyrkoherde i Älghult, och han fick ingen ro den natten. En aning att allt ej stod rätt till drev honom att kläda sig och ned till kyrkan. Där stod Konrad i Hältekärr, och Borg fick läsa dän honom. Sen dess gick han ända från Hältekärr till kyrkan, när han ville se, hur mycket klockan var. - Detta är sant. Gubben är nu död för några år sen, men hans bedrift kommer att fortleva som sägen i folkets mun.

I Klepperås vid Sjöabro i Helleberga bodde en man vid namn Erland Palm. Han var ond och elak mot sin hustru och alla människor. Även han sökte sälja sig till djävulen för att det skulle gå honom väl i händer i livstiden. För den skull band han en psalmbok under den ena foten och en bibel under den andra och gick till kyrkan en natt. Han skulle gå omkring kyrkan 7 ggr. När han gått omkring kyrkan endast en gång baklänges motsols och blåst i nyckelhålet och tittade in, fick han se den onde. Han blev då så rädd, att han tog till flykten, och Hin förföljde honom ända till Sjöabro. Där vände Hin. Om morgonen fann man psalmboksblad och bibelblad längs hela vägen mellan kyrkan och Sjöabro, så hade Erland Palm sprungit. (Märk de udda talen. De förekomma

17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

överallt i folkets tro och föreställningar och tillskrevos tyd-
ligen en rent magisk betydelse.)

204
2924

En enastående historia

i sitt slag berätta de gamla om "Älgera" i Flöxhult. Älgers hust-
ru, vilken för att slippa få några barn plockade ett slag illa-
luktande blommor, som växa i mossar. Hur hon använde dem, har ingen
meddelat, men hon födde barn en gång för alla. Det blev tolv stycken,
stora som små möss. Barnen hade liv vid födelsen. Man lade dem
på ett tennfat och prästen ditkallades. Denne dänkte vigvatten
på dem med en visp och läste över dem.

Inval.
Ålshult

Carl Blomfeldt

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

206
2924

Föreställningar om den döde före
jordfästningen.

Var den döde slak, betydde det, att flera skulle komma efter. Vände han i dödsögonblicket huvudet åt sidan, eller om det strax därpå självt föll åt sidan, väntade han någon vid sidan om sig.

Här följer en historia, som får sitt fulla värde blott om jag berättar den så, som en 70-årig gumma berättade den för mig: En gammal gumma var död på torpet Dalen. Hon stod på logen. Vi voro fyra förvetna småflickor, som ville gå in och se henne. Dörren till logen satt högt upp på väggen, i vilken var hål borrarade och pinnar isatta att stiga på. Vid sidan ^{om} dörren fanns en pinne att hålla fast sig uti. Jag var äldst - det är nu 60 år sedan - och klättrade först in på logen. Inkomna funno vi på lakanet, som höljts över den döda, nederst över benen en

207.

2924

utslagen gammaldags grepasax, på bröstet en uppslagen psalmbok och under hakan en uppslagen bibel. Överallt på lakanet fanns högar av hemgjorda "svavespeter" (svavelstickor). Vi räknade dem. Det var udda antal i varje hög men inte lika många i någon hög. Vi togo av svavelstickorna, ritade eld och höllo dem under näsan på varandra och skämtade: "Jag ska röka dej, så du inte blir gästakramad." Men vi ble gästakramade. När vi skulle gå ut, fick jag gå sist, därför att jag ^{gätt} först in. När jag skulle lägga på haspen, hördes en smäll i logväggen inifrån logen, så stark att väggen skakade, och hade jag inte hållit fast i pinnen, skulle jag fallit ner. Vi blevo bleka av skrämsel och sprungo hem men fingo kräkningar på vägen. När vi kommo hem, sade mor, att vi blivit gästakramade. Hon tog en bytta vatten och ställde inunder oss, tog glödande kol och släppte ner från halsen mellan lintyget och kroppen, så att de föllo i baljan. Vi lågo sedan sjuka i flera dagar. Vi togo detta som en varning att ej störa en död. Vad svavelstickorna och det övriga skulle vara till, vet jag ej.

Gästakramad.

En gammal man, 79 år, säger: "Den döda skulle ha det att freda sig med."

Man skulle ej yttra något, som den döde ej tyckte om. Det kunde man få ont av. Man kunde bli sjuk, gästakramad.

208.
2924

Vad man hade att iakttaga, då någon dog.

Vid dödens inträde stannades klockan. Den skulle ej sättas igång förrän den döde burits ut. Femöringar lades över ögonen på den döde, en uppslagen psalmbok över ansiktet, en bibel under hakan, och gardinerna drogos för fönstren till tecken att lik fanns i huset.

209.
2924Dödsvarsel.

När man hörde "Berke-härkelen" köra, skedde Berkehärkeler alltid någon olycka med dödlig utgång. "Berke-härkelen" - ett ljudfenomen i luften. (Berkehärkel kallade de gamle ett björksnärje eller en björkhärva. Man sade: "Du kan gå dit bort i berkehärkelen och hugga en famn ved.")

Somliga människor påstodo sig se mera än andra. Se liktåg.
Säg man en likfärd (ej verklig) betydde det, att någon i byn snart skulle dö.

Om man gick utanför dörren julafton när gårds-Se någon sitt folket åt och tittade in genom fönstret, kunde man se om någon ta huvudlös skulle dö under det kommande året, ty denne såg man då sitta huvudlös vid bordet. julafton.

Gol tuppen på förnatten, betydde det, att nå-Tuppen.

gon i huset snart skulle dö.

Likaså om hunden tjöt och jämrade sig om kväl-
larna efter mörkrets inbrott. Då såg han, att någon i byn snart
skulle dö.

Att få se ljus brinna och höra psalmer sjungas
betydde, att någon skulle dö.

Om ugglorna skreko sitt "klävit" utanför
stugan om nätterna, om någon fågel slog sig ned och tittade in
genom rutan, om svarta fåglar kommor fram till byggningen, om
ekorrar kommo fram till husknutarna betydde det, att någon i hu-
set snart skulle dö.

Hunden.

2924

Se ljus

brinna.

Ugglor.

Fågel.

Svarta fåg-

lar.

Ekorrrar.

211

2924

Vakenatt.

Sista natten man hade den döde hemma, skulle
ljus brinna vid huvudgården. Man tände två ljus i stakar av trä
med järnpipor att placera ljusen i. Så satt den dödes närmaste
hela natten och vakade. - Mera vet man ej om denna sed.

Vedkastapräst.

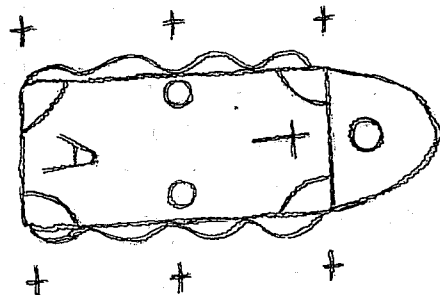
Benämningen "vedkastapräst" härleder sig av att den, som skulle göra liktalet, fick stå på vedkastan, vilken man förr hade intill stugknuten på ena hållet om dörren. Där hade man vid sidan av vägen satt upp en granhäck och placerat kistan uti alldeles, som nu. Granar med bruten topp sattes upp från byggnaden och ut till vägen, som nu. När liktalet så skulle göras, ombads en talför person, känd för sin religiositet. Denne fick stå på vedkastan och, som det alltid blev samme person, som användes, fick han heta "vedkastapräst".

213.
2924

Hur riset ströddes och granar restes
vid begravning.

Fin hackat granris ströddes vid vägskälen till de utmed vägen liggande gårdarna, där den döde var känd (enligt bifogade teckning). Man sållade hugget ris och tog barren till korset. Bokstaven, som skulle var den första i den dödes namn, gjordes av barr, krossad kolstybb, kisel eller vit sand. Bågen riktades åt det håll likfärden skulle gå. Vid sidan om vägen placerade man träkors, som teckningen utvisar. Dessa kläddes med granris, fastvirat med snören. Man satte även upp granplantor i korsens ställe, $\frac{1}{2}$ -1 m. höga, 6,8 eller 10 till antalet. Var den döde ett barn, kläddes granarna med pappersremsor, vita, röda eller vilken färg som helst.

Granris vid begravning.

Mönster av finhackat granris, som ströddes på
vägarna vid begravning.

Småland
Uppvidinge hd.
Älgshults sn.
Uppt. av
Blomfeldt, Axel
Alsterfors, Målerås.

27

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21/4

2924

Likbärrarlag och likfölje.

Två man från varje gård kallades att bära den döde. Var det nära till kyrkan kallades åtta man. Var det långt kommo utom de budade folk från gårdarna utmed vägen och mötte vid vägskälen för att hjälpa till att bära. Man bar fyra man åt gången på svarta bärar med låga ben. De övriga vilade, följande efter på hästryggen. De ridande hade skinnvästar fulla med mat, varav bör nämnas "färakringlorna", av vilka man fick 17 av en skäppa råg. Brännvin i små flaskor. På huvudet bar man höga hattar, s.k. "femstopahattar" (se brudgummens utstyrsel). De, som ej hade hästar, ~~XIXXX~~ gingo efter. De äldre männen hade käppar med silver- eller mässingsknoppar. Ett hål var borrarat i "kåsten" nedom knoppen, och där hade ett svart band trätts igenom och knutits ihop. Detta snöre trädde armen igenom, när man gagnade kyrkkäppen.

2/6.

2924

Framför bärarna och kistan gick rotens soldat bärande korset. Var den döde en soldat skulle ätta av hans kamrater infinna sig vid kyrkan. Vem man mötte bjödos på mat och brännvin. Dessa hjälpte till att bära.

Frankomna till kyrkan ställde man ned bären där, tills klockaren och prästen kom. Dessa ställde sig då främst, därefter korsbäraren. I kistans sex järnringar trädde lika många man samma antal svarta eller vita "likhännkläe" av linne med flätade långa fransar och så bar man till graven. Likhännkläen, vilka endast ägdes av äldre, bemedlade bönder eller kyrkan, voro så långa, att båda ändarna fingo bäras upp med andra handen. Den, som lånade, skulle tvätta, innan de buros tillbaka.

217.

2924

Likets avfärd från hemmet.

Man skulle lyfta hattarna av bikuporna, om man hade bi på stället, annars dog bina.

För att den döde ej skulle återkomma och spöka, kastade man eldbränder efter honom vid avfärden och het aska ströddes över vägen i portgången. Man trodde, att den dödes ande ej kunde komma över detta, liksom man trodde, att han ej kunde ta någon annan väg än den man tog med honom vid avfärden.

Bikuporna.

Skydd mot
gengångare.

Likstol och likpredikan.

Likstol benämnes en ~~XXXXX~~ ersättning till prästen för likpredikan och jordfästning. Denne var olika stor och gavs i penningar eller in natura. Den, som var fattig, gav lite. Då gjordes likpredikan från predikstolen. Den, som var rik, gav mera. Då gjordes likpredikan vid graven. Det kunde hända, att prästen fick en ko eller oxe i ersättning.

219
2924Den bästa platsen på kyrkogården.

Den bästa platsen var enligt de gamlas tro mitt på kyrkogården och nära kyrkan utmed gångarna. Den sämsta platsen var intill kyrkogårdsmuren. När den tiden kom, att självspillingar fingo jordfästas på kyrkogården, drog man kistan över muren och jordfäste den strax intill muren.

Vad den döde fick med sig i graven.

Den döde fick med sig i graven det han älskat mest i livet, för att han ej skulle återkomma. Hade han supit, fick han en brännvinsflaska med sig i kistan, älskade han att läsa, fick han en bok, hade han rökt, fick han pipa och tobakspåse i kistan. - Dessutom sände man verktyg med i graven, i tron att den döde i en annan värld kunde använda dem till samma ändamål som under livstiden. En skräddare fick en sax, en skomakare en syl, en snickare hammare eller såg o.s.v. (Östra Torsås, Älghult). Även vigselringen sådes med. Det skulle också ligga stål i kistan.

2924

Jordfästning.

Liket fästes vid jorden på samma sätt som nu, säga de gamla. "Likpersonalien" gjordes från predikstolen i vanliga fall. Begravningsgästerna skulle ösa igen graven, innan de gingo in i kyrkan. Var den döde en soldat, som deltagit i krig, sköt man i graven, så att krutröken slog som ett moln omkring den.

Medel mot gastakramning.

Att bränna krut eller svavel och så låta den sjuke stå över och inandas röken.

Att släppa glödande kol mellan linnet och kroppen.

Att taga tre hårstrån i nacken samt tre svavelstickor, tända och sno dessa motsols kring den sjukes huvud, så länge det brann.

Självspillingars begravningsplats.

Förr i världen fick ej självspillingarna begravas i vigd jord. Nedanför Älghults gamla kyrkogård begravde man självspillingar under de där varande stora ekarna. En källa intill kallas därför Gastakällan.

Man begravde dem även var som helst i gårderna. I ett ängsgärde, tillhörigt Ernst Karlsson, Fjärdingsmåla, finnes en självspilling begravnen. I en backe i Västraby skog, Lenhovda, ligger en självspilling begravnen.

224/

2924

Gammal avrättningsplats.

I Lenhovda där vägarna skiljs åt Kalmar och Karlskrona har varit en avrättningsplats, där människor ligga begravna. En sägen talar om en kvinna, som avrättats oskyldig. Avrättningsplatsen var på skogskilen mellan vägarna.

Gamla begravningsplatser.

I Kärrabo, Hälleberga finnes en större plats med många gravkullar. Man kallar platsen för Kyrkogården. (Älghult).

Älghult. Enligt sägnen skall två begravningsplatser finnas i gårderna mellan Hohult och Suletorp. Man ströva-
de omkring där i gårderna 1926, när Gilbonders kyrkogård invig-
des, men fann ingenting. Jag har hört tre gamla tala om gravar
där, undersökt, funnit en kulle med dällda runtomkring. Kullen
rätt hög, innehåller lösjord, lång som en öppen grav. På ett an-
nat ställe synes 3 l. 4 långa jordkullar, låga, liggande intill
varandra.

I Hättemåla i närheten av Suletorp skall fin- Jättegavar.
nas jättegavar.

I ett gårde på Fröseke Änkansgård finnes 4-
5 gravkullar, långa, höga (Karl Johnsson, Fröseke, 79 år). Jag har
Skriv endast på denna sida!

sett dem. Längre upp emot en berghäll skall man ha funnit kisteringar vid brytning av en åker.

Sägnen berättar om ännu tre begravningsplatser i Fröseke (Karl Pettersson, Fröseke, 73 år). När soldaten Boman för 60 år sedan bröt åker, fann man ben och huvudskallar. "Var gjorde ni av dem?" frågade någon. "Di åkte vi in i stensemuren", svarade Boman. Troligtvis finnes gravar även under stensemuren, ty utanför densamma synes långsträckta kullar, som man tror vara gravar. Stensemuren ligger mellan dessa och åkern. Gravarna voro 20 till antalet.

På Fröseke Oxlegård skall man ha funnit ett tjugotal gravar. Man har brutit åker på platsen, men ett 10-tal långsträckta låga kullarsynas ännu.

På Oxlegården finnes ett vägshål, under vilket ett 20-tal gravar skola finnas. Där äro alla kullar utplånade.

Doktor Bergström, Erinsåra, har i tidningen Bautastenar. Smålandsposten meddelat, att han funnit en bautasten på Silveråke Norregård. Jag anser dock, att jag har rätt att medtaga detta i tävlingsskriften, då de gamla påstå, att där funnits 3 stenar. En står upprest med cirkelrund stensättning omkring, en ligger på marken, grävd omkull för barnens skull, men den tredje är borttagen.

I Krokshult, Älghult, skall även finnas en

Pestkyrkogård

pestkyrkogård. Denna sökte man efter 1926 men fann den icke.

I Rannamåla, Linneryd, finnes en med stenmurar
omgiven plats, som kallas "pestkyrkogården". (Folkskollärare Ivar
Sandberg, Siggalycke, Linneryd). Platsen är lågt belägen, varför
Sandberg ej tror på sägnens tillförlitlighet, men även ett par
gravplatser av dem jag nämnt från Fröseke ligga nästan i en mosse.

227.

2924

Onda människor, som ej fingo ro i graven.

Dessa spökade, trodde man, tills någon modig person dristade sig att fråga vad de ville. Först då det som oroade den döde, hade klarats upp, fick han ro. Så ock gick den döde igen, om han förtegit något i livet.

För att den döde ej skulle komma åter och oroa de hemmavarande, hade man en hel del medel, som jag förut nämnt: stål, svavel, vitlök, aska, eldbränder.

Här i Älghult fanns en gunma med alla möjliga seder och föreställningar om spöken, trolldom och allt. Hon hade en odygdig pojke, som blev ihjälstängad av en tjur. När man begravt honom, bildades ett hål i graven ända ned till kistan. Det östes igen, men nästa gång hans mor kom dit, var där åter ett hål. Hon fyllde igen det gång på gång, men graven öppnade

sig varje gång. Till sist gick hon efter prästen och denne läste över graven och öste igen den. Sedan gick graven ej mera upp, säga de gamla.

Ännu en sägen: En man hade "örjat" ihjäl sin mor genom att binda ett snöre om hennes hals och slå 7 knutar på detta snöre. När han sedan själv dog, låg han ej kvar i jorden utan kom upp och blev liggande över graven trots alla de gånger man grävde ned honom. Då han låg där, syntes ett skarpt sken från honom.

Så var ett sällskapsgille anordnat på en gård i närheten av kyrkan. (Man hade tron att han ej skulle ligga i vigd jord.) En djärv man bland gästerna slog då vad med de övriga, att han skulle gå till graven ensam och bära "Skin Skarpe" till sällskapsgillet. Men när han lyft Skin Skarpe från marken, slog denne armarna och benen om honom och sade: "Jag släpper dig inte, förrän du burit mig in i kyrkan och där löst upp de 7 knutar jag bundit om min mors hals." Mannen måste bära Skin Skarpe in i kyrkan. Där mötte Skarpes mor och den djärve fick lösa knutarna samt bära Skin Skarpe åter till graven och lägga honom där. När man sedan grävde ned honom, låg han kvar i jorden.

"Detta har min morbror berättat för mig", säger en 73-årig man.

230.

2924

Begravningskalaset.

Det varade i högst två dagar. Sederna desamma
som vid barndop och bröllop undantagandes musik och lekar. Tred-
je dagen bjödos kvinnorna, som strött ris.

231.

2924

Bröllop.

När de båda kontrahenterna skulle till kyrkan för att vigas, åkte alla, om det fanns vägar, vilket långt ifrån alltid var fallet. I dessa trakter fanns i många fall endast gång- och ridvägar från skogsbyarna, då red man. Allra främst i spetsen red spelmännen, spelande klarinett och fiol. Därefter brudparet, bruden med kronan på huvudet, slöja och utslaget hår. Så följde brudtärnorna och marskalkarna med myrtenkvistar i rockslagen, sedan följde brudens och brudgummens föräldrar och släktingar i tur och ordning samt övriga inbjudna.

Själva vigseln tillgick på samma sätt som nu. Efter vigseln skedde "brustarten". Brudparet skulle då gå en fjärdingsväg eller en halv för att visa sig, varvid spelmännen gingo i täten, spelande på sina instrument, så brudparet med

222.
2924

tärnor och marskalkar och för övrigt hela bröllopsskaran i samma ordning som förut nämnts. I alla gårdar man gick förbi sköts från fönstren och sedan följde man efter och sköt. När brudparet gått så långt de ville, så vände man och gick tillbaka till kyrkan. Sedan red man hem igen, hela tiden bibehållande samma ordning. Även andra dagen, då från hemmet. (Någon förevisning från brua- stenen skedde ej. De gamla minns ej någon sådan vid Älghults kyrka.) (Jag har hört min mor och mina morföräldrar tala om att "stå på den heta stenen" på tal om vigsel och bröllop. De äro döda nu, men de voro från Hälleberga församling.)

Vid hemkomsten från kyrkan voro mycket höga smärta granar resta på båda sidor om vägen fram till bröllopsgården. Dessa voro kvistade och skalade. Endast ett stycke i toppen hade lämnats orört. Dessutom hade man rest en äreport vid ingången.

Som förut nämnts, blev brudparet överöst med risgryn.

Brickor med vin bars in. Brudparet fick först var sitt glas, därefter brudens och brudgummens föräldrar och alla församlade allt efter nära släktskap. Sedan skålades med brudparet i samma ordning för lycka och välgång.

Majstänger, lövklädda stänger (?), har ej förekommit här i samband med bröllop. Icke heller att brudgummen

på något särskilt sätt upptagits i de gifta männens lag. Bruamen-
träd (? mycket otydligt skrivet i originalet) känner man ej till.

I samband härmed kan nämnas, att när man
skulle till kyrkan, var man rent och snyggt klädd, men om en eller
annan väggmadam kröp utanpå det hela, gjorde inget, det betydde
blott hälsa. Och man hade lavendel, isop, åbrodd och mattam i
rockuppslaget.

234

2924

Ett stort kyrkbröllop i gamla stilen.

Det fanns ett ordstäv, som sade: "Är du vedlös, bygg dig ett hus, är du brödlös, ställ till kalas". Så stor var hjälpsamheten förr i tiden. Hela byn enades om en sak, som kanske skulle blivit för kostsam för en ensam bonde. De bar och drog till honom, så att mycket blev över. Därav ordstävet.

När en bonde i byn skulle hålla bröllop, rustade man i varje gård i flera dagar samt bar till bröllopgården dagen innan. I "loaressel" och "enebärssåll" bar man stora brödkakor av siktat rågmjöl, hela eller halva kalvar, sötost på fat av ler eller tenn, pannkakeknyten (pannkakor, bakta på "bråpanna", stekpanna av järnplåt, uppstjälpta på trä- eller lerfat, två på varann), brynost, som kunde väga mer än ett pund, fisk, bakelser m.m.

De, som hade lång väg att färdas, tog för-
Skriv endast på denna sida!

ningen med sig, när de foro till bröllopet och alla man mötte, rik eller fattig, hög eller låg, skulle smaka förningen. Denna sed förekom vid både bröllop, barndop och begravning.

Bröllopet varade i tre dagar.

Vid måltiderna satte man två slagord till- samman och placerade sig omkring dessa. Maten bestod av förutom förut uppräknade saker även av ärter och fläsk, potatis, risgrynsgröt, kaffe (den tiden för 75 år sedan (1929 nu) sällsynt, förekom blott på kallas), stuvade ärter, skinka, fruktsoppa m.m. Dryckerna voro utom kaffe, brännvin samt öl tunnvis (för gröten rimmade man).

Maten lades upp på fat av trä, lera eller tenn. Man åt på tallrikar av trä, tenn eller lera. Soppan åt man ur koppar av trä eller lera. Gafflarna hade två horn och benskaft. Knivarna voro ofta hemgjorda med runt träskaft.

Maten koktes i den öppna spisen av en kunnig kock. Över kokputtorna lades trälock, som ibland fattade eld.

Även prästen var någon gång med på bröllopet. Då satt han bredvid bruden och där börja rätterna gå omkring. Två fat med samma rätt sändes ut å vardera sidan av bordet, sedan bruden och prästen samtidigt tagit för sig. Prästen fick även uppgiften att skära för av skinkan. Man tog till rejäla stycken av so/vel på den tiden, och värden skulle se till att ingen-

235

2924

Måltiderna.

236.

ting fattades.

På ett bröllop sågs ej någon skillnad på rik eller fattig, utan alla voro lika och behandlades lika.

Spelmännen spelade fiol och klarinett och även andra instrument, och så roade man sig med lekar och dans så länge man ville utåt natten. Isynnerhet trädde man dansen, men man utförde även lekar sådana som, springa änkeleken, två slår den tredje, hök och duva, väva vallman. Både unga och gamla voro med. Det kunde även hända, att damernas långa kjolar vållade olycksfall, t.ex. att någon pojke snavade över dem och bröt benet. Man lekte även en lek där pojkar och flickor fingo ställa sig omväxlande i en rad bakom varandra. Den första i raden hade en slant i munnen, och den skulle gå från mun till mun till radens slut utan att vidröras med händerna. Man fick böja sig bakåt och överlämna slanten i den bakomvarandes mun. Eller man fick vrida överkroppen men ej tappa slanten eller rubba fötterna eller fälla omkull. Då fick man ge pant. Även den, som av känsloskäl ville gå ur leken, fick ge pant. Och så dömde man, ibland till ganska orimliga företag.

Så slutade man första bröllopsdagen med att "dansa kronan av bruden". Detta tillgick så, att man band för brudens ögon, varpå flickorna ställde sig i ring omkring henne och dansade runt några varv. Bruden skulle nu lyfta kronan av huvudet

2924
Lekar och
dans.

"Dansa kronan av bruden!"

En
Uppredning i tid
Högskola

Uppf. Blomfeldt, Axel

50

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

237
2924

och sätta den på någon annan flickas huvud. Detta hette, att denna flicka skulle stå brud nästa gång. Samma dans utfördes av pojkarna omkring brudgummen, som med förbundna ögon skulle hänga brudkransen på någon av pojkarna, och denne skulle "stå brudgum" nästa gång. Sedan togo dessa båda en svängom ensamma.

Efter denna lek gingo brudparet till sängs. Det hände, att de blevo ledda till sängen av den övriga ungdomen. I sängen kunde de hitta rivjärn och andra vassa föremål.

Under festligheterna sköt man alltid. Man borrarde hål i björkkubbar, satte järnringar om ändarna, laddade med krut, lade dem bakom stenrosen och sköt. Man sköt även med bössor och pistoler. Ju ~~XXXXXX~~ vresigare björkkubbar desto kraftigare smäll. Det var mest objuden ungdom, som sköt, men dessa blevo trakterade, om de ville gå in. Även en del bröllopgäster voro med. Det skulle vara äreskott, men ibland kunde det hända, att man sköt av okynne eller för att skada.

Man ropade även: "Brudparet ut". De skulle då gå ut och visa sig.

På ett stort bröllop kunde ju icke alla de långväga gästerna få sängplatser i bröllopgården över de två nätterna, utan dessa fingo ligga i granngårdar. Till dessa bar man om morgnarna kaffe och frukost i loaressel och enebärssåll, och de fingo spisa på sängen.

Skjuta äreskott.

"Brudparet ut!"

Så fortsattes festligheterna som förut med den skillnaden att "bruastarten" skulle äga rum även andra dagen. (Mera härom sedan.)

Sista målet tredje dagen, innan man skildes, samlade man pengar på ett fat, medan man åt. Värden började, och så sköts tallriken omkring till alla gästerna vid bordet. Dessa pengar skulle kocken ha.

238.
2924
Samla pengar
till kocken.

Småland
Västman
Älghult

Brud 1855 Blomqvist Br. Gustafson
härnäst på
härnäst på

52

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

239

2924

Brudgummens kläder.

Brudgummens kläder voro av svart kläde, om man hade råd, annars av vallman. I rocken, som var mycket kort och tröt på ryggen, satt 6-8 silverknappar, flata, stora som tvåkronor men något tjockare. Västen, fästegåvan, som bruden skänkt tyget till, var rutig eller randig i flera vackra färger med krage, som kunde knäppas om halsen och hade små knappar av silver eller mässing, kulliga på utsidan. Byxorna slutade nedom knäna med ett 2-3 tum långt sprund på utsidan, vilket knäpptes igen med ett ovalt spänne av silver eller med silverknappar. Ullstrumporna voro svarta (även vita) och räckte till knäna. "Håssebånnen", som knöts om nedom byxorna, voro långa och mångfärgade, flätade, med duskor, tovsar och bollar i ändarna. En lång halsduk av svart ylle lades om halsen framifrån, korsades i nacken och knöts framtill. Senare

Fästegåva

tillkom även styvkrage, stärkad med vetemjöl. Denna gick ända upp under öronen. Utanpå densamma knöts då halsduken. Hatten, som var av filt, var mycket hög (14 tum), hade vitt brätte och lång ludd. Becksömsskorna knäpptes med spännen, ofta av silver. Livremmen var av skinn. Hade man hängslen voro de vävda av bomullsgarn till varp och nåppagarn till öv. Skörtrocken med långt sprund, ganska enkelt sydd, tröt nedom knäna.

240.
2924

Brudklädseln.

Flickan skulle av fästmannen ha hela sin utstyrsel. Till brudutstyrseln hörde klänning, livstykke, "mössa och stöcke", silkesschalett, silkesschal, sidenband, halskedja, armband av silver, handskar, slöja, skor, strumpor samt en bu-kett blommor och psalmbok, hännakläe, krans.

Klänningen var av svart kläde med långt släp, satt hårt efter om livet med veckad isättning över bröstet, liknande ett skjortveck, som fästes fast med två rader silverknappar. Dessutom fanns tre kappor på klänningen, vilka började vid knäna. Ärmarna voro veckade upptill och nedtill, stramade åt nedtill och mycket vida upptill.

Livstycket var rött eller blått och räckte ett stycke ner på benen. Det bestod av "vallman", vadmal, för bättre bemedlade av siden.

Skriv endast på denna sida!

Mössan, som sattes om bakhuvudet, bestod av siden. Den kunde vara vit, svart eller blå, röd eller vilken färg som helst. I tyget voro invävda blå, röda och gula blommor. Mössan var klistrad och mycket styv. Även stycket var klistrat och bestod av tyll, utsytt med vitt silke. Senare syddes även blommorna i hättan med silke. Stycket slutade framtill med knyppelspets.

Ett rött sidenband knöts i håret på vänstra sidan och räckte långt ned till vadorna.

Halskedjan, som var av silver, lades tredubbel kring halsen och knäpptes med spänne.

Handskarna voro vita eller matt gula, beredda för hand av sämskskinn av en "sämskmakare", buntmakare, att knäppas om armen med tre pärlemorknappar. De hade tre sömmar på handens utsida och voro dessutom utsydda med blommor av vitt eller gult eller svart silke.

När bruden bar kyrkkronan, hade hon lång, vit slöja, som släpade på marken. För 55 år tillbaka hade bruden, när hon bar myrtenkröna, en blå slöja. Slöjan var en halv aln bred och hängde över huvudet, så att båda ändarna slutade vid midjan. En slöja, som troligen är ännu äldre, var mörk med stora vita prickar och räckte ned på vadorna. Slöjan bars alla bröllopsdagarna, därefter skulle den tagas av och gömmas. Ju flera hål det var

på slöjan desto större lycka i äktenskapet. En sed, som ännu råder, är den att kasta risgryn på brudparet. Ju flera gryn, som fastna i slöjan, desto större rikedom och lycka i äktenskapet. För i tiden kastade man vid hemkomsten och trodde, att om mycket gryn fastnade, skulle de aldrig sakna mat.

Kyrkkronan fick endast den bära, som var ärlig och hederlig, en oskuldsfull flicka, som aldrig felat på något sätt. Hade hon felat, syntes hennes oärlighet, ty då blekna de kyrkkronan, och den brud, som burit den, fick bekosta omförgyllning av kronan. Det har även hänt här i Älghult, att en brud fick bekosta en sådan omförgyllning, när det blev bekant, att hon gick med barn, när hon bar den.

Myrtenkronan bands av en myrten, som flickan själv kanske många år i förväg eller som mycket ung hade planterat och vårdat för att ha till kronan och kransen, när hon skulle gifta sig. När man hade myrtenkrona bars ej alltid slöja.

Kom det regn i brudkronan betydde det rikedom i äktenskapet.

Särken var långärmad och räckte ned på smalbenen. Åring halsen var den urringad och krage av finaste linne fastsydd i urringningen. Linningarna voro också av finaste linne. Ärmarna och livstycken av något grövre linne och från något nedom (höfterna) midjan till smalbenen av skäktefalls väv. Hålsöm å

linningar och krage. Ullstrumporna voro svarta. Becksömsskorna ha-
de silverspännen över vristen.

244.
2924

In
Lj. h. 10
Lj. h. 10

Uppst. Aril. 10. 10. 10.

58

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

245.
2924

Seden att dra björk.

Seden att dra björk är gammal i dessa trak-
ter. I början av 1900-talet återupptogs denna sed efter att ha
varit bortlagd under 50-tal år. I skymningen kvällen före andra
lysningsdagen samlades ungdomen och även gamla från byarna vida
omkring till "björkakneket". Detta skulle gå av stapel vid brudens
hem, men man fick ej visa sig där, förrän man kom med björken.
Men man hördes så mycket bättre, då man med skrik och höjtningar
kallade till samling omkring den i förväg utsedda björken. Denna
skulle vara mycket stor och en rak, fin stam med endast en krona
eller topp, om den blivande bruden ej förut varit gift, men var
hon änka, skulle björken ha två toppar, och hade hon varit gift
två gånger förut, skulle det vara tre toppar på björken o.s.v.
När björken sågats ned, kedjade man fast tre stänger under denna

och vid varje ända på stängerna ställde sig två man att bära. De övriga placerade sig var de kunde få plats längs björkstammen för att bära och dra i grenarna. Man kunde även kedja fast björken på framdelen av en arbetsvagn, om någon sådan fanns till hands. På björkens stockända satte sig en spelman upp, och "knekade" man sig iväg under sång och musik, med björkkronan släpande bakefter.

I flickans hem voro de väntade, och hon jämte fästmannen skulle gå och taga emot björken och de främmande. Det räknades som en heder att få en björk, och ju mera folk ju större ära. Tog det blivande brudparet emot björken och bjödo främlingarna in, drogo dessa björken till vedbacken, kvistade av och sågade den antingen till ved, vilken man klyvde, eller till stockar, om man ville göra sig en möbel av den. Av björklövet bands en krans och hängdes upp till minne av denna kväll. Fästmannen och flickans föräldrar trakterade med brännvin och öl, senare även kaffe, och så blev det dans på logen.

Kom däremot ingen ut och tog emot björken, drogs stockändan in i förstun och lades mot dörren, så att ingen kunde komma ut den vägen.

Medan trakteringen pågick, "skramlade" man, d.v.s. någon av gästerna samlade mynt på ett fat eller i en hatt och överlämnade dessa till det blivande paret att köpa sig någonting för.

247.

2924

Vad som förekom de olika lysningsdagarna.

Andra lysningsdagen skulle fästmannen vara i flickans hem, ty då gingo bådas släktingar och vänner dit med presenter, och ett större kalas var anordnat. Det hände ibland att det inget bröllop blev sedan och i så fall sköt man under detta kalas liksom under en vanlig bröllopsfest.

Tredje lysningsdagen skulle de båda infinna sig i kyrkan för att själva höra lysningen.

248.

2924

Få se sin tillkommande.

Den flicka, som ville se, vem som skulle bli hennes tillkommande, skulle sitta tyst midsommarnatten. Hon fick inte tala från den stund solen gick ned midsommarafton. Det kunde vara en eller flera i sällskap, men ej ett ord fick yttras, ej ens om de skulle få se någonting. Man skulle sitta alldeles stilla till klockan tolv, då skulle fästmannens våd komma. Var man satt gjorde ingenting, blott man ej satt inomhus. Man skulle ha två glas fyllda framför sig, ett med brännvin och ett med vatten. Tog han brännvinsglaset, var han en fylltratt, men tog han vattenglaset, skulle han alltid bliva nykter. Man fick ej tilltala honom, och om han tappade eller lade ned något på marken, skulle man taga upp det och gömma det, men man fick ej omtala det för honom, ty då blev äktenskapet olyckligt, och han kunde bliva sjuk och dö. Som hans våd var klädd den natten, så skulle han va-

Sitta tyst
midsommarnat-
ten.

ra klädd första gången man såg honom i verkligheten. - Men såg man i stället en likkista eller en hel likfärd, så varslade det om någonderas död innan årets slut.

Här tre sägner:

Från Åsheda socken. Två flickor gingo tysta.

Då mötte den ena flickan sin likfärd och blev fasttagen av den-samma. Hennes kamrat läste "Fader vår" och "Herrens välsignelse", vilket hade till följd, att hon kom loss. Flickan hade från den stunden ej mer någon hälsodag utan dog innan årets slut.

Från Ekeberga socken. En flicka satt tyst midsommarsnatten. Vid klockan tolv kom fästmannens våd. Denne tappade en näsduk, som flickan tog upp och gömde. Hon blev gift med mannen. Efter en tid visade hon näsduken för honom och talade om, hur hon fått den. Mannen blev sjuk och dog innan årets slut.

Från Lenhovda socken. Min sageskvinna och en kamrat till henne sutto tysta. Då fingo de på stort avstånd höra folk prata och "durja". När de sågo efter, syntes folk på långt håll alldeles intill gården. Flickorna hörde hammarslag, vilka läto alldeles som när en likkista spikades igen och samtidi-gt hördes psalmsång. I den gården dog husfadern innan årets slut.

Ett annat sätt att "sitta tyst" var att sätta sig i ett "tolann" intill vägen, så skulle man få se fästmannen

Se sin egen
likfärd.

Höra hammar-
slag på en
kista.

Sitta i ett
"tolann".

2924/50.

gå förbi.

Ville man se icke blott sin tillkommande utan Se allt, som
allt, som skulle hända i byn under året, och vilka, som skulle
flytta in i byn eller ut från densamma, så skulle man taga en
jordtorva med sig och klättra upp på ett bastetak eller källare-
tak och sätta sig, ty man skulle ha jord över sig, på huvudet,
och jord under sig, torvtaket.

Man brukade även under tystnad plocka nio Plocka nio
sorters blommor i en äng och lägga dem under huvudkudden, på vil- sorters blom-
ken man sov om natten. Då skulle den tillkommande visa sig i mor.
drömmen.

Ännu ett sätt, som gällde för pojkar var, att Äta en salt
pojken om kvällen skulle gå ut bakom knuten och äta upp en salt sill.
storsill, så skulle hans tillkommande visa sig för honom i dröm-
men, bjudande honom vatten att dricka ur en skopa.

En del giftaslystna ungmör sökte "kloka" och Söka kloka.
fingo medicin, som skulle hjälpa dem att vinna den älskade. En Sitta i bakug
giftaslysten flicka kunde också stanna hemma, när gårdens folk nen under jul
gick till kyrkan på julotta. Hon skulle då krypa in i bakugnen och ottan.
ligga där, tills folket kom tillbaka från kyrkan. Den förste man,
som kom in och fick se henne i bakugnen, skulle hon ha.

2. Sm.
Hjortskinn
Upprättad

Uppst. Axel Holmfeldt, Etasblåsing

64

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

257.

2924

De ekonomiska förutsättningarna för
ingående av hjonelag.

Giftermålen i äldre tid gjordes upp på ett rent Hemgift. affärsmässigt sätt. En flicka med sextontusen daler och en karl i mollskinnsbyxor värderades lika högt. Särskilt de, som tagit soldattjänst, hade tur att få flickor med stor hemgift. I allmänhet gav svärfadern en ko i hemgift.

Villkoret för att få ut "lysekarta" var att "Lysekarta!" den unge mannen skulle ha byggt sig en stuga att bo i, stå skri- ven för ett torp eller ha någon "gode man", som kunde "stå i go" för honom. För lysekartan fick man betala 18 skilling samt 5 al- nar skjortlärf, linneväv.

Flickan måste kunna laga mat, sticka, spinna, sy och väva och förestå ett hem, vilket prästen frågade henne om.

252.
2924Fästfolksgåvor.

Förr i tiden fanns alltid någon "böneman"

Böneman.

tillhands om en flicka ville bli gift. Om en sådan lyckades "böna" bort henne, skulle han av hennes föräldrar ha "bönemansskjorta", strumpor och underkläder för sina besvär.

Flickan fick av fästmannen som fästmöpre-sent en kryddosa eller, som den även kallades, "nällikedosa" av silver samt en flaska luktevatten. Kvinnorna medförde alltid denna kryddosa fylld med goda hemkokta karameller, när de gingo till kyrkan om söndagarna. Det fanns även de, som tuggade pepparnellikor, och dessa förvarades då i dosan. Kryddadosa, luktevattens-flaska och psalmbok virades in i det med hålsöm utstyrda "hänna-kläet" och stoppades jämte en liten brännvinsflaska och "fära-kringla" i kjortelfickan. När sedan kvinnorna sutto i kyrkan, togs

hånnakläet med de förvarade sakerna fram och plockades upp på "psalmbokaträet". Under predikan bjödo kvinnorna varandra av de medförda kryddkaramellerna, varvid dosan vandrade genom hela bänken.

Flickan kunde även få någon av fästmannen snickrad och snidad gåva av björk eller ek, t.ex. ett skäkteträ. Flickan kunde i gengäld ge fästmannen strumpor, vantar o.d. Hon gav honom även en aln rutigt eller randigt tyg till en väst, vävt av henne själv i granna färger.

I dessa trakter var icke vanligt att giva sin tilltänkte eller tilltänkta en sak, som man själv gjort färdig utan den, som fick gåvan, skulle själv göra den färdig eller låta göra, ty annars trodde man, blev man aldrig gift med varann.

Fästmannen skulle giva fästmön psalmbok, silkesschal och silkesschalett i bröllopgåva.

Småland
Yvingsåkers län
a
Alghult sn

1878 25 April 1878
Gästrik
Alsterås, Målerås

67

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2924

Segerhuva.

Ett barn, som föddes med segerhuva, ansågs
vara fött med tur och framgång i världen. Denna huva torkades,
gömdes och förvarades i en dosa för att framgången skulle vara
beständig.

Smeland
Uppvidinge
Hytt

Uppr. Rönfeldt, A.
Per. Petter Johanson
68 år

68

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2924

Bortbyting.

Föddes en vanparting, ett vanskapt barn, trolle
man, att trollen tagit deras rätta barn och lämnat sitt eget i
stället. Sådana kallades bortbytingar. Ordet "byting" härleder sig
av denna tro.

Barnet sattes på en gressel, brödspade, och
hölls upp framför en ugn, i vilken man gjort upp eld, och så ut-
talade man en bestämd formel med uppmaning till trollen att kom-
man tillbaka med deras rätta barn, i annat fall skulle man bränna
trollungen i ugnen. Huru trollformeln löd, har jag ej lyckats
få reda på.

Im.
Nylund

Uppf. Axel Blomfeldt

69

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

256.

2924

Maran.

Om en katt sprang under vaggan eller sängen, där ett nyfött barn låg, utsattes barnet för risken att få löpa mara.

Maran var ett fruntimmer, som inte hade något hår under armarna och red folk och kreatur genom att sätta båda tummarna i nacken och fötterna mot hälarna på den gående. Ett annat medel mot marritt var att ej gå vägen utan bredvid den samma, om man anfölls av maran, när man gick ute nattetid. - På den sovande satte hon sig på bröstet.

257.

2924

Bot för lyte.

Hade barnet lyte, skulle modern tigga läke-
medel av någon gumma. Denna gumma skulle då plocka 9 slags örter
och giva henne. Dekokten därav skulle barnet dricka.

Innit
Uppvisning
Mycket

Uppst. Red Blund 71
Horskeren Valerius

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Mr 2924

Bot för skervan.

Mot skervan gav man barnet vatten att dricka
ur hälen av en sko, som burits av en karl eller kvinna, vilken
aldrig varit i beröring med motsatta könet.

Mot horskervan skulle barnet dricka ur hä-
len av en sko, som tillhört en person benägen för horeri.

2924

Barndop.

När ett barn skulle kresnas (kristnas, döpas) ställde man till kresningaöl, varvid de starka dryckerna som vanligt på den tidens kalas rikligt flödade. Hos en rik storbonde kunde ett kresningöl vara i två dagar, och på den tredje dagen bjöd man de underlydande, torpare och backstugusittare.

Faddrarna, gudföräldrarna, valdes ut med omsorg. Man tog endast de personer, vilkas anlag man ville att barnet skulle ärvä, ty man trodde, att barnet ärvde den personens sätt och sinnelag, som hållit det till dopet. När så dagen var inne, satte sig den blivande gudmodern upp i sadeln och red till kyrkan med barnet i famn längs de eländiga stigar, som då funnos i skogarna.

När gudmodern klädde barnet till dopet, lade

hon en penning i barnets hand och handen lades på bröstet. Detta för att pengar aldrig skulle saknas. Denna sed har även förekommit i Söraby socken.

Observera att barnet även under dopakten skulle bära "våastålet" och snöret med de 9 knutarna om halsen.

Barnet skulle under dopakten hållas stilla, även om det gav hals aldrig så, ty annars kom aldrig några kläder att hålla på barnet, så länge det levde.

260.

2924

Skydd för barnet mot trolldom.

Före barnets födelse skyddade modern sig och barnet genom att bära en stålbit och svavel i kjortelfickan. Det skulle vara våastål, en stålbit, som av våda fallit ur något verktyg. Tillsammans med stålbiten låg även vitlök mot spöken. Man hade många onda varelser att skydda sig emot, nämligen troll, trollkunnigt folk, spöken, gästar, skogsrå, maran, vättar o.d.

Om någon kom på besök, och man misstänkte att den besökande kunde trolla, strödde man aska och kastade eldbränder efter honom, när han gått ut, brände krut och ritade kors och tvärs på bröstet med svavelstickor. När man huggit ved, fick man Lyte. ej hugga yxan i kubben och lämna den kvar, så att en havande kvinna fick se den, ty då kunde barnet få lyte därav.

Regler för namngivning.

Har icke kunnat utforska att man följde några andra principer än dessa.

Man gav barnet namn efter den dag, på vilket det föddes. De första barnen fingo ärlva något av föräldrarnas namn, och sedan gav man dem namn efter sifferordning, t.ex. Sixten, Sjuvi, Sjuding, Otto, Ottilia, Nina, Titus, Elvira, Elving, Tolv.

Folk med religiösa åsikter uppkallade ibland sina barn efter bibliska namn.

Hur modern skulle skydda sig före kyrktagningen.

Sex veckor efter barnsbörd skulle modern tagas i kyrka. Den, som hållit barnet till dopet, skulle vara med. En pall placerades strax innanför kyrkdörren, varpå prästen läste för modern, tog henne i handen och ledde henne runt pallen. Sedan fick hon gå.

Före kyrktagningen fick modern ej gå ut under bar himmel, ej gå in till någon annan familj eller visa sig för någon människa, knappast laga sig lite mat. Över huvud taget ansågs nästan allting innebära någon fara. Hon skulle dessutom alltid bära vådastål och svavel.